

JP KOSKINEN

HAUKANSILMÄ

ROMAANI

LIKE

© JP Koskinen & Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

LIKE

Like Kustannus Oy
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-39325-2

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

I.

Portaat olivat kauhean jyrkät. Ne kolisivat ja tärisivät niin, että pelkäsin putoavani. Veikko oli sanonut, että alhaalla velloi vesi ja jos putoaisin, hukkuisin varmasti. En ymmärtänyt, kuinka laivan sisällä olisi voinut olla vettä, mutta halusin kääntyä takaisin.

– Mihin olet menossa, poika?

Pitkäviiksen sormet puristivat rannettani ja sinisissä silmissä leijui lyhdyn kalpea valopilkku. Kurkkuni oli niin kuiva, etten saanut sanottua mitään. Kohautin olkapäitäni.

– Pelottaako sinua? Tont wöri. Kohta päästään ruumaan, se ei ole tämmöinen sithouli. Rusko on siellä.

Jatkoimme matkaa. Portaat jymisivät ja ääni kieppui ympäriinsä kuin säikähtänyt varpusparvi. Laivan moottori jyskytti, siihen olin jo tottunut.

– Haartmanni sanoi, ettei kannata rahdata hevosta Valtoihin. Siellä on hevosia ihan tarpeeksi. Mutta mitä Haartmanni tietää? Ei mitään. Minä olen täällä kolmatta kertaa. Hyvä juoksija meiks mani missä vaan, vaikka helvetissä. Olipa sivil voor tai ei.

Pääsimme tasanteelle. Pitkäviiksi aukaisi oven, jonka takaa paljastui pahalta haiseva käytävä. Hevoset hirnuivat. Jostakin pilkotti kirkas valoviiru.

– Kuulehan, boi, homma menee näin. Rusko on hyvä hevonen. Laivasta se ei tykkää, sen pää on mest ap. Veljesi sanoi, että osaat rauhoittaa hevosia. Puhu Ruskolle ja saat kymmenen senttiä. Jos se rauhoittuu, saat toisen kymmensenttisen. Se on iso raha Valloissa, juu nou. Mutta älä puhu tästä isällesi mitään, hän on vähän hot hetiit.

Nyökkäsin. Laivan moottorin kumea jyskytys ja aaltojen etäinen loiske pelottivat minua. Ne olivat isoja ääniä, isompia kuin suurinkaan hevonen.

Pitkäviiksi vei minut Ruskon luo. Rautakaiteinen pilttuu näytti ahtaalta. Heinät olivat tummuneet ja lanta luomatta. Kaitteiden toppaus melkein hipoi hevosen kylkiä molemmin puolin.

Rusko tuli luokseni. Sen silmät olivat suuret ja sieraimet laajenivat, kun se tökkäsi turvallaan olkapäästäni. Nousin varpaileni ja silitin sen nihkeää kaulaa. Tunsin sydämen sykkeen. Sillä oli suuri ja vahva sydän.

Kerroin Ruskolle, että kaikki olisi pian hyvin, me molemmat pääsisimme ulos, eikä meidän tarvitsisi enää koskaan nousta laivaan, maha ei menisi sekaisin ja saisimme juosta ulkona sinisen taivaan alla rahisevalla hiekkatiellä tai pehmeällä niityllä. Amerikassa olisi kaikkea paljon, heinää, sokeria ja suolaakin, velliä ja takkeja, ihan mitä vain halusi. Ja vaikka matka oli kestänyt kauan, se loppuisi pian, jos ei huomenna niin sitä seuraavana päivänä tai ainakin sen jälkeen. Piti vain olla kiltisti, niin kaikki kävisi parhain päin. Jumala rakasti erityisesti hiljaisia ja rauhallisia, niin äiti oli sanonut ja äiti oli aina oikeassa. Rusko hörähti, se ymmärsi minua oikein hyvin.

Kun kipusimme Pitkäviiksen kanssa takaisin kannelle, ukko painoi hikiseen käteeni kolikon, jossa oli ison linnun kuva.

– Dämmit boi, en tiedä, mitä höpisit, mutta se tepsi.

Pitkäviiksi pörrötti hiuksiani ja katosi veneiden taakse. Kollikko oli hieno, mutta hienompi oli sininen taivas. Isä oli sanonut äidille, että rahalla sai ostettua mitä tahansa. En tiennyt, paljonko taivas maksoi, mutta kahdella kymmensenttisellä sitä varmasti sai ainakin pienen palasen.

2.

Näin taivaanrannassa kiertelevät lokit ennemmin kuin kukaan muu. Ensin erottui vain pieniä liikkuvia laikkuja, sitten pallukoille kasvoi siivet ja nokka ja lopulta ne näyttivät linnuilta silmineen ja sulkingeen. Veikko ei uskonut minua.

– Se on jonkun laivan höyryjä tai jotain. Minä en näe mitään.

Isä tunki reelingin ääreen ja tähyili horisonttiin.

– En minäkään näe muuta kuin pilvenhattaroita. Mutta jos Yrjö näkee jotain, siellä on jotain. Pikkuveljelläsi on tarkat silmät.

Veikko heristi minulle nyrkkiä isän selän takana ja minä näytin hänelle kieltä.

– Meidän piti saapua satamaan eilen, mutta sen myrskyn takia ollaan vähän myöhässä. Kyllä se voi olla Nyy Joork. Sitten me ollaan perillä, pojat!

Isän sanoissa kupli ilo ja hän laski kätensä minun ja Veikon hartioille. Erotin horisontissa aaltoilevia, kulmikkaita kohoumia, ne olivat varmasti korkeimpien talojen kattoja.

– Tämä on iso paikka. Ei mikään Kalajoki tai edes Oulu. Nyyperin Jussi kertoi minulle, että täällä asuu yhdessä talossa enemmän väkeä kuin koko Piitulana kylässä. Jos ei mies täällä lyö rahoiksi niin ei missään. Kuulkaas, pojat. Maassa ollaan tavalla. Veikko, sinä olet nyt William. Ja sinä, Yrjö, olet

George. Minä olen Edward ja äiti on Minnie. Nypperi sanoi, että on parasta heti pelata oikeilla säännöillä, niin pääsee pitkälle. On turha käyttää suomalaisia nimiä, niitä ei ymmärrä kukaan. Täällä puhutaan amerikkaa, siis englannin kieltä. Sitä pitää oppia tai muuten on pulassa.

– Yrjö ei opi, sen pää on niin kova.

– Opinpas! Minä opin vaikka mitä. Minä osaan jo lukea, osaatkos sinä?

– No niin, pojat. Kyllä se siitä. Pidetään korvat auki ja tehdään töitä. Jos ihminen on ahkera, sitä ei pysäytä pirukaan.

Menimme äidin luo, hän istui kansituolissa ja luki Raamatua. Äidin mustat hiukset olivat tiukalla palmikolla, se ulottui melkein maahan saakka. Minulla oli samanlaiset mustat hiukset, Veikolla vaaleammat.

– Pian ollaan perillä! Minähän sanoin, että kaikki menee hyvin. Nyt meillä alkaa uusi elämä. Työtä se vaatii, mutta kuka nyt työtä pelkäisi.

Äiti sulki Raamatun ja hymyili. Hänen hymynsä ei nousut silmiin saakka. Silmistä näki, mitä kenenkin päässä liikkui. Kaikki eivät nähneet, mutta minä näin.

– Kunhan vain saataisiin kortteeri heti. Minä en sitä Nypperiä tunne. En tahtoisi asua muiden nurkissa.

– Nyy Joorkissa on niin suuria taloja, että kyllä sieltä meille huone löytyy. En minäkään sitä Nypperiä sen paremmin tunne, mutta se muurasi isäukolle uuden uunin. Ihan hyvä siitä tuli. Täällä se on päässyt muuraamaan suuria taloja, niin se minulle kirjoitti. Se on meitä vastassa, lupasi auttaa alkuun.

Veikko tökkäsi minua kylkeen ja kiskoi hihasta. Jätimme äidin ja isän puhumaan asioitaan ja juoksimme reelingin ääreen. Veikko osoitti sormella horisonttiin, jossa näkyi jo selvästi iso

parvi kaartelevia lokkeja. Erotin talojen kattojakin, ne väreilivät aivan merenpinnassa.

– Tuo on nyt uusi kotimme. Isä sanoi, että minun pitää vah-
tia sinua, ettet taas harhaile omille teillesi. Joten älä hölmöile
vaan ole kunnolla.

– En minä mitään hölmöile.

Veikko läpsäisi minua takaraivoon.

– Vai et? Etkö muista, kuinka menit silittelemään Untisten
sonnia? Se olisi voinut puskea sinut kuoliaaksi.

– Ei se ollut edes vihainen.

Kämmen lävähti uudestaan takaraivooni.

– Onko korvissasi vikaa? Minä olen isoveljesi ja sillä hyvä!
Älä mieti liikoja. Teet, kuten sanon ja sillä selvä.

En viitsinyt väittää vastaan. Veikko mulkoili minua har-
mailla silmillään ja nyrpisti nenäänsä. Hän nipisti minua pos-
kesta ja virnisti.

– Kuud boi, kuten täällä sanotaan.

Samassa laivan torvi alkoi ulvoa ja ihmiset kiiruhtivat reelin-
gin ääreen. Kädet viittoilivat kohti horisonttia, joku heitti lippa-
lakkinsa ilmaan. Puheensorina yltyi, harmaapartainen ukko
puhkesi laulamaan. Punahameinen tyttö alkoi tanssia ja lapi-
kasjalkainen poika löi käsillään tahtia.

Haimme isän ja äidin kanssa laukkumme, niitä oli pe-
rāti kolme. Monilla oli vain yksi laukku tai puinen arkku tai
nyytti, johon ei voinut mahtua kuin toinen paita. Isä oli vahti-
nut matkatavaroitamme vuorotellen Viiklundin Matin kanssa.
Viiklund oli laiha mies, jonka ylähuulessa kasvoi vain muutama
tumma haituva. Hän oli kotoisin Vaasasta.

– Pian ollaan perillä. Mitä aiot, Matti, tehdä? Menetkö se-
täsi tykö?

– Totta maar menenkin. Laurilla on leipomo. Ihan sama missä ollaan, ihmisen on syötävä. Sanoi, että leipoo leipää armeijalle. Siellähän niitä nälkäisiä kitoja piisaa.

Isä nyökytteli. Hän vilkaisi äitiä, joka taputteli huiviaan paremmin hiusten päälle. Sodasta oli puhuttu laivallakin, mutta Amerikka oli niin suuri maa, että sinne mahtui sota ja rauha yhtä aikaa. Tai ainakin joku oli niin vakuuttanut.

– Mitä se on, kun kauppa käy hyvin? Se sana, mitä nuo amerikkalaiset hokevat.

– Pisnes. Lauri-setä kirjoitti, että se on kuud pisnes. Tulee paljon rahaa.

– Vai oikein pisnes, isä naurahti.

Se kuulosti niin väkevältä sanalta, että painoin sen mieleeni.

3.

En pitänyt Nypperistä lainkaan, vaikka hän antoi minulle karamellin, josta sojotti puutikku. Hänen naamansa oli yhtä punainen kuin liina, jota hän oli heiluttanut laiturilla merkiksi meille. Lippalakki näytti liian suurelta, liivintaskusta juoksi paksu kellonvitja ja ruutuviivaiset housut lököttivät. Silmissä oli jotain sameaa ja kun niihin katsoi, suuhun nousi limaa ja teki mieli sylkäistä.

– Se on hyvä kändi, syö pois. Kuulkaas, mennään suoraan Orkaart Striitille, siellä on teille hyvä ruum. Otetaan ajuri, maksatte sitten, kun ollaan perillä. Se on Louer Iist Saitilla, hyvä asuinpaikka, hienoja taloja.

Nyyperi huitoi meille ajuria, niitä oli pitkässä, kiemurtelevassa jonossa. Laivan lastia purettiin kovaa vauhtia. Veikko tökäksi minua kylkeen ja osoitti miehiä, jotka kurottelivat käsiään kohti köysien varassa laskeutuvaa lavaa.

– Katso. Täällä on mustia ihmisiä. Laivalla kuulin, että lännessä on punaisia ja San Vransiskossa keltaisia. Keltaiset rakentavat rautatietä ja punaiset purkavat sitä.

Katselin hoikkia lastaajia, jotka huutelivat toisilleen ja ohjasivat laatikoita taitavasti laiturin pinoihin. Osalla iho oli melkein musta mutta toisilla saman värinen kuin minulla kuuman kesän jälkeen. Heille huusi ohjeita mahakas mies, jonka vyön

alta pilkotti revolverin perä. Hän ei nostellut käsiään.

– Nyt mennään!

Isä tarttui olkapäähäni ja työnsi minut Nyyperin pysäyttämisiin vaunuihin. Kärryt nitisivät ja haisivat pahalta. Isä nakkeli laukut kyytiin ja kapusi itse perässä. Kuski murahti jotakin ja Nyyperi vastasi hänelle samaan sävyyn.

– Ollaan perillä ihan pian. Katsokaa tuonne, näettekö tuo kupuhattuisen miehen? Jos olisitte joutuneet sen kynsiin, rahanne olisivat mennyttä. Haartman nappaa matkalaiset mukaansa ja vie ne kalliisiin majataloihin. Matkatavarat otetaan pantiksi ja sinun on pakko maksaa lasku. Siinä katoaa viimeinenkin matkakassan sentti dollareista puhumattakaan. Täällä ystäviä on harvassa, muistakaa se.

Katselin niska kenossa suuria taloja. Osa oli hirveän korkeita, niissä oli kuusikin kerrosta mutta oli välissä matalia puutalojakin. Kaduilla oli paljon väkeä ja kaikki huusivat jotakin. Minun ikäiset pojat myivät sanomalehtiä ja ajattelin, että sillä tavalla minäkin voisin tehdä kuud pises. Naisilla oli hienot hammeet ja sateenvarjot, vaikka aurinko paistoi. Monella herralla oli kupuhattu ja keppi, vaikka he eivät näyttäneet ontuvan lainkaan.

– Täällä on paljon töitä. Kaikki menee fain, kun ollaan rehellisiä ja muistetaan aina auttaa toisiamme. Satulaseppää tarvitaan, kun jenkit värväävät lisää miehiä armeijaan. Kerron sinulle parhaat paikat, kun saatte vähän restiä ensin.

– Mitä tuo poika tekee? Kaivaako se hevosenpaskaa tuon ukon kengistä? Veikko ihmetteli.

Kadunkulmassa istui hienolta näyttävä herra. Hän luki sanomalehteä samaan aikaan kun risatakkinen poika hääri rätti kourassa hänen kenkiensä ääressä.

– Hell nou. Se kiillottaa kenkiä. Näillä herroilla on kengät, jotka voi vahata.

Vilkaisin omia kenkiäni, joiden nahka oli hilseillyt kuin rokkotautisen iho. En muistanut, oliko niitä joskus rasvattu. Äiti veti jalkansa hameen helman alle piiloon.

– On siinäkin homma. Vaan sama kai tuo, jos siitä saa palkkaa, isä hymähti.

– Täällä saa kaikesta palkkaa. Kukaan ei tee mitään, jollei kouraan lyödä seteleitä tai lantteja.

Nyyperi alkoi selittää, kuinka kaduilla partioivat vallesmannit, joita täällä sanottiin poliiseiksi, ottivat mieluusti palkkion, jos heidän piti avuksesi selvittää tappeluita tai varkauksia. Kaupungin majuri maksoi heille palkkaa samalla tavalla kuin tsaari maksoi vallesmannelle, mutta pieni lisä ei ollut pahitteeksi. Paljon muutakin hän selitti, mutta en jaksanut kuunnella kaikkea. Veikko tökki minua kylkeen jatkuvasti ja osoitteli milloin minnekin. Meteli ja haju saivat pääni särkemään. Tuijotin hevosen häntää, se oli ruskea ja heilahteli puolelta toiselle. Ajattelin, että jos hevonen ei pillastunut kaikesta hälinästä, kyllä kai minäkin sen kestäisin.

– Perillä ollaan. Maksahan kuskille. Ja pojat, ottakaa laukut! Täällä ei voi jäädä hölmönä seisomaan, laukut lähtee varkaiden matkaan tsast laik tät.

Minä otin äidin laukun ja vaikka olin varovainen, sen sisältä kuului kirahdus.

– Älä riko minun porsliinikuppejani. Ne ovat tehneet pitkän matkan.

Otin laukusta tukevamman otteen ja naamani oli varmasti punainen, sillä Veikko nauroi minulle. Isä kaiveli rahamassiaan ja maksoi kyytimme. Kuski hymähteli hänen rahoilleen ja antoi

takaisin melkein kaiken. Nyyperi naurahti ja isän poskille nousi punaiset laikut.

– Älä levittele rahojasi noin. Se sanoi viiftiin sent ja sinä tyrkytit viittä dollaria. Täällä pitää oppia nopeasti tai jää jalkoihin. Tulkaahan nyt. Minä puhuin teille hyvän ruumin, painutaan sisään.

En ollut koskaan nähnyt sellaista kivitaloa. Siinä oli monta oviaukkoa ja ainakin viisi kerrosta. Portaiden vasemmalla puolella mies myi kauppansa edustalla telineestä hedelmiä, joita en tunnistanut, ja oikealla puolella oli vanha nainen höyryävän kärryn kanssa. He puhuivat jotakin muuta kieltä kuin amerikkaa. Nousimme kuusi porrasaskelmaa huoneeseen, jonka seinät olivat puoleen väliin saakka valkoista kiveä. Kivessä kiemurteli tummia viiruja aivan kuin likaiset siirat olisivat juosseet sen pinnalla. Pitkän huoneen perällä oli jykevät puuportaat.

– Onpa melkoinen kartano. Mahtaako meidän rahat riittää tähän kortteeriin?

Nyyperi virnisti ja taputti isän käsivartta.

– Tämä on saksalaisten rakentama pytinki. Minä osaan hiukan saksaa ja siksi olen hyvissä väleissä Hansin kanssa. Hän on vuokraisäntänne. Kyllä te tässä alkuun pääsette. Minä katson vähän peräänne.

Isä vilkaisi äitiä, joka nyökytteli hitaasti aivan kuin olisi laskenut näkymättömiä lampaita.

– Kun menimme naimisiin, sinä sanoit, että pääsen asumaan isoon taloon. Tämän isompaa taloa en olisi voinut kuvitella, äiti huokaisi ja tällä kertaa hymy nousi silmiin saakka.

Kipusimme portaat kolmanteen kerrokseen. Vastaaan tuli kii-reisen näköisiä miehiä ja naisia, jotka kaikki tervehtivät meitä vaikka emme tunteneet heitä. Nyyperi avasi käytävän varrella olevan oven ja päästi meidät sisään.

– Kaksi huonetta ja keittiö. No, eihän nämä isoja huoneita ole eikä tuossa makuukamarissa ole ikkunoita. Mutta siellä on hyvä nukkua, ei häiritse valo eikä meteli. Tästä parloorista näkee suoraan kadulle. Talon pihalla on hyyskät, tänne ei vesi juokse, ellei pojat juoksuta sitä.

Minä ryntäsin Veikon kanssa ikkunaan. Ihmiset ja hevoset näyttivät ylhäältä katsottuna pienemmiltä. Hevosvossikat kolkuttelivat pitkin katua, ja väkeä oli niin tiukassa, että ajurit joutuivat tämän tästä karjumaan ja huitomaan piiskallaan. Vastapäisen talon ikkunalla istui tyttö niin, että hänen toinen jalkansa roikkui ulkopuolella. Hän luki kirjaa eikä häntä kiinnostanut hälinä vähääkään. Kadun yli kulki naruja, joissa roikkui pyykkiä, valkoisia lakanoita ja paitoja, joita tuuli heilutteli laiskasti.

– Aika paljon ihmisiä. Muistatko, kun oltiin isän kanssa Kontusuolla metsällä? Siellä ei näkynyt kolmeen päivään kehtään.

– Tietysti muistan. Minä ammuin riekon mutta sinä et osunut mihinkään, vaikka minä olen pienempi kuin sinä.

– Se oli tuuria. Mutta jos tuolla ampuisi, ei tarvitsisi edes tähdätä, kun varmasti osuisi johonkin.

– Kuka nyt ihmisiä ampuisi?

– Sotilaat tietysti. Täällä on sota, sivil voor. Joko unohdit sen?

Veikko oli oikeassa, mutta mikä se sellainen sota oli, jossa ei taisteltu missään? En ollut nähnyt yhtään sotilasta enkä tykkiä, ja ilman niitä oli vaikea käydä sotaa, sen verran minäkin tiesin.

– Täältä on hyvä näköala.

– Niin on, Veikko myönsi.

Emme osanneet aukaista ikkunaa, joten painoimme ne-

nämme tiiviimmin vasten lasia. Kadun vilinää olisi voinut katsoa loputtomiin, niin jännältä se näytti.

4.

Isä ja äiti ottivat huoneekseen parloorin ja minä nukuin Veikon kanssa ikkunattomassa huoneessa. Nyyperi oli hankkinut asuntoon joitakin huonekaluja ja niistä hän peri isältä lisämaksun. Vaikka äiti epäili, että mööpelit oli tehty kullasta, ne olivat puuta, sen sain selville, kun vähän raaputin sängyn jalkaa.

Päivät kuluivat vilkkaasti ja pian minusta tuntui kuin olisin asunut Nyy Jorkissa koko ikäni. Äiti löysi nopeasti parhaat ruokatorit ja isä kierteli Nyyperin kanssa etsimässä töitä. Talossamme oli jokin missio, jota piti miss Glover. Meidän piti mennä Veikon kanssa sinne, että isä ja äiti saisivat asiat rullamaan. Miss Glover puhui amerikkaa ja kertoi meille talon lapsille samoja tarinoita kuin äidin Raamatussa oli. Ensin minua ihmetytti, kuinka näin kaukana oli sama kirja vaikkakin eri kielellä kirjoitettu, mutta tietysti Jumala oli kaikkialla sama. Varmasti olisi ollut helpompaa, jos kaikki puhuisivat yhtä ja samaa kieltä, joten siinä Jumala oli kyllä tehnyt suuren virheen. Minullakin kesti monta kuukautta ennen kuin aloin hiljalleen ymmärtää muiden puhetta, mutta pakkohan se oli oppia, kun kukaan ei muuten ymmärtänyt minua. Veikko ei oppinut amerikkaa niin nopeasti kuin minä ja se harmitti häntä.

– Miksi pitää puhua kuin olisi peruna suussa? Ja miten ihmeessä melkein kaikkien nuorten naisten nimi on Miss?

– Ei se mikään nimi ole. Se tarkoittaa neitiä, samalla tavalla kuin mister tarkoittaa herraa ja boi poikaa.

Veikko mulkaisi minua pahasti ja löi käsissäni olevan pienen kirjasen maahan. Se putosi kadulle kuralätäköön mutta ei onneksi kastunut pahasti. Miss Glover oli antanut sen minulle. Siinä oli tarina pojasta nimeltä Tommy, jolle sattui kaikenlaista ihmeellistä. En ymmärtänyt siitä vielääkään kaikkea, mutta suurimman osan. Miss Glover oli kehunut minua ja äitiäkin, kun kerroin hänelle, että äiti oli opettanut minut lukemaan.

– Miss sitä ja mister tätä. Vaikka näiden solkotus tarttuu päähäsi paremmin kuin täi tervaani, ei se estä minua lyömästä sinua nyrkillä kuonoon, Veikko sanoi ja tarttui paitani rintamukseen.

– Minkä minä sille voin, että sanat tarttuvat päähäni? Minusta ne ovat hauskoja, niin kuin pööd, sehän on kuin linnun pitkä liuku taivaalla. Tai hoos, sehän muistuttaa hevosen hirnahdusta.

– Niin varmaan.

Veikko päästi irti ja jatkoimme matkaamme kohti toria. Isä oli sanonut, että meidänkin piti tehdä pisnestä, kaikki raha oli tarpeen. Torilla saattoi saada jonkin pienen jopin, tavaran toimittamista tai vaikka kärryjen lastausta. Painelin kirjan kastuneita sivuja hihallani, niistä tuli ihan hyvät eikä teksti ollut yhtään tuhriintunut.

– Minä luulin, että Amerikassa on amerikkalaisia. Mutta täällähän on italialaisia, irlantilaisia, saksalaisia ja ruotsalaisia-kin. Kaikki solkottavat omaa kieltään ja sitten amerikkaa kuka mitenkään. Ei tämmöisestä voi tulla yhtään mitään.

En ehtinyt kertoa Veikolle, että olin löytänyt Jumalan tekemisistä virheen, kun hän tarttui jo olkavarteeni ja puristi siitä tiukasti.

– Katso! Tuolla on sotilas!

Torin laidalla puulaatikon päällä seisoj mies, jolla oli yllään sininen, kultapunoksinen takki ja harmaat housut, joiden saumassa kulki keltainen raita. Leveässä nahkavyössä roikkui sapelein huotra, vähän samanlainen kuin vallesmannilla oli, ja kaiken kruunasi hieno lierihattu. Miehen parrassa oli valkeitakin karvoja ja kun hän puhui, toinen olkapää nytkähteli aivan kuin paita olisi kiristänyt sitä ikävästi. Väkeä kertyi miehen ympärille ja se näytti hermostuttavan häntä entistä enemmän.

– Mitä se solkkaa?

– Odota nyt. Vii niid soltsers, siis tarvitaan sotilaita. Voor is not ouver jet. Sota kai jatkuu vaan. Repels sut pii tifitiit. Kapi-nalliset pitää ruokkia.

– Ruokkia? Mitäs järkeä siinä on?

– Eikun siis voittaa. Vii niid juu. Se tarvii meitä. Helti men mast pii enlistiid. Terveittein miesten pitäisi listautua.

Veikko otti lakin päästään ja sukki hiuksiaan. Hän kääntyi puoleeni ja tökkäsi sormellaan minua rintaan.

– Se värvää sotilaita! Minähän sanoin, että näillä on sota kesken. Se presidentti Linkolni on meidän puolta ja Teivis on toista puolta. Mitäs jos...

Laukaus pamahti aivan lähellä ja ääni löi korvani lukkoon. Laatikon päällä huudellut ukko sukelsi alas. Joka puolella kiljuttiin ja hälistiin, kuului toinenkin laukaus ja joku parahti. Veikko tarttui hihaani ja kiskoi niin, että kuulin kankaan risah-tavan. Hän veti minua väkijoukon läpi, nyt paukkui jo enemmän.

– Täm juu änd joor voor! Let tem kiip teir sleivs!

Huuto jäi kaikumaan korviini ja kun ehdimme pois torilta, selitin Veikolle mitä olin kuullut.

– Kiroan sinut ja sotasi. Pitäkööt orjansa. Niin ne huusivat.

Veikko mulkaksi minua ja kiihdytti vauhtiaan. Jotkut juoksivat meitä vastaan mutta useimmat säntäsivät samaan suuntaan kuin me. Laukausten äänet kaikuivat talojen välissä, niissä oli kimakka sointi.

Kun ehdimme kotiovelle, talon portaiden edessä oli koolla iso joukko ihmisiä. Siinä oli myös punatukkainen vuokraisäntämme Hans, läntloordi. Hänen apulaisensa oli pitkä, musta mies, Martin nimeltään, jonka käärittyjen hihojen alta näkyivät arpiset käsivarret. Pulina oli melkoinen, kaikki selittivät jotakin ja Martinia tönittiin monesta suunnasta.

– Kiip kalm! Its not auor pisnes! Ket lost! Snell!

Hans sai ihmiset perääntymään sen verran, että hän pääsi Martinin kanssa takaisin rattailleen. Hansilla oli valkoinen, notkoselkäinen ruuna, joka ei eläisi enää pitkään, sen näki hevosen silmistä. Isä ilmestyi viereemme ja kurkki kohti kadunkulmaa, josta yhä kuului huutoa ja metelöintiä.

– Mitä täällä tapahtuu?

– Joku sotilas tuli värväämään lisää sotilaita. Nämä eivät halunneet joutua sotaan vaan alkoivat riehua. Sain tuotua Yrjön turvaan, se jäi taas unelmoimaan.

Kiskaisin käteni vapaaksi. Olisin halunnut sanoa, että Veikko valehteli mutta siitä olisi tullut vain tappelu.

– Vai lisää sotilaita. Minä sain tiketin, jolla pitäisi päästä satuloita tekemään. Joten kai se on hyvä, jos tarvitaan lisää sotilaita, sillä silloin tarvitaan lisää hevosia ja satuloita. Mennään sisälle.

Kipusimme portaat talon aulaan, sielläkin oli menossa jokin neuvottelu. Tervehdimme kaikkia ja hymyilimme, sellainen oli täällä tapana. Kotona äiti puuhasi keittiössä, minä olin aamulla hakenut halkoja, niistä ei ollut pulaa.

- Mikä tuo meteli on? Ammuttiinko siellä?
- Ainahan sitä tulee jotain mekkalaa, kun värväävät uusia sotilaita. Tietäähän sen, ei kaikki halunneet lähteä tsaarinkaan sotiin niin miksipä täällä olisi sen kummoisempaa? Kuka nyt kotuaan haluaisi lähteä?
- Lähdettiinhan mekin. Mutta kyllä tämä minusta on meidän koti jo nyt. En minä niitä lehmiä kaipaa, kyllä minä tykkään tästä menosta enemmän. En minä pauketta pelkää, äiti sanoi.
- No sehän on mukava kuulla. Kuule, minä pääsen varmaankin satuloita tekemään. En tiedä, kummoisia täällä tehdään, mutta tuskin ne sen ihmeellisempiä ovat kuin meilläkään. Hevonen on hevonen täälläkin ja perse on aina perse.
- Olin varma, että äiti toruisi isää rumista puheista, mutta hän vain nauroi. Se tuntui mukavalta, vaikka kadulta kantautuvat vihaiset huudot ja ampuminen minua hiukan pelottivatkin.

5.

Kaduilla mellakoitiin jonkin aikaa, eikä miss Glover pitänyt missioitaan Orkaat Striitin lapsille. Sotaa vastustavat marssivat kyltteineen meidänkin ikkunan ohi, huutelivat iskulauseita ja saattoivat lähteä jahtaamaan niitä, jotka uskalsivat huudella vastalauseita. Isä vannotti minua ja Veikkoa pysymään lähellä kotitaloa, mihinkään hullutuksiin ei saanut ryhtyä. Kun isä lähti satulavaktoriin, minä olisin halunnut salaa seurata häntä, mutta Veikko esti minua enkä päässyt kuin korttelin päähän kotiovelta.

– Et mene mihinkään. Iist Saitilla oli hirtetty joku, se nököhampainen Jim kertoi minulle. Hän sanoi myös, että sotilaita on nähty satamassa.

– Mistä sinä tiedät, mitä Jim sanoi, kun et ymmärrä sen puhetta?

Veikko tarttui minua korvasta ja väänsi niin, että silmissäni lenteli punaisia kipinöitä.

– Kyllä minä sen verran ymmärrän. Juu aar stupit!

Sain väännettyä Veikon käden irti korvastani juuri kun läntloordi Hans pysäytti kiesinsä talon edustalla. Hän vilkuili joka suuntaan, veti kärryjen jarrun kiinni ja kipusi alas. Ruuna hörähti ja heilautti päätään laiskasti.

– Kuulkaas pojat. Tarvitsen vähän apua. Osaatteko pitää suunne kiinni?

Hans puhui amerikkaa hiukan murtaen, mutta ymmärsin häntä oikein hyvin. Hän oli tullut Böömistä jo vuosia sitten, tai ainakin niin hän väitti.

– Tietysti.

Läntloordi kyykistyi ja veti meitä lähemmäs itseään.

– Tiedätte kyllä, että täällä on vähän levotonta. Minun pitää silti kerätä rentit, muuten kaikki joutuvat kadulle. Onko teistä apupoikani Martin hyvä mies?

Kysymys yllätti minut. Tietysti Martin oli mukava. Hän hymyili usein ja jos hän sattui portaisiin yhtä aikaa kanssani, hän kantoi halkokuormani kevyesti ylös. Nyökyttelin ja niin teki Veikkokin.

– Hyvä juttu. Martin ei voi auttaa minua niin kauan kuin tämä hulina jatkuu. Olette varmasti kuulleet, ettei musta mies ole näinä päivinä turvassa Nyy Joorkin kaduilla. Te voisitte Martinin sijaan tulla kierrokselle mukaani. En minä jaksa kaikkia portaita kavuta, riittää, kun huudan aulasta, että pojat keräävät rentit. Ja ihan sama mitä näette, pidätte suunne tukossa, onko selvä?

– Selvä juttu. Paljonko maksat meille?

Hans naurahti ja katsoi minua pää kallellaan.

– Sinähän olet heti oikeilla jäljillä. Kaikki on pisinestä. Kymmenen senttiä teille yhteensä joka päivä. Setvikää keskenänne, miten sen jaatte.

Aukaisin suuni kertoakseni ehdotuksen Veikolle suomeksi, mutta hän ojensi jo kätensä Hansille.

– Its ö diil.

Minäkin kättilin Hansin, sillä tavalla tehtiin sopimuksia ja hyvää pisinestä. Piti kätellä jämäkästi ja katsoa silmiin, niin isä oli sanonut.

– Milloin aloitetaan?

– Nyt. Minä tulen aulaan, sinä juokset keräämään rahat. Etkösinä ollut George ja sinä William? Hyvä. William voi isompänä jäädä vahtimaan kiesejäni. Ei täällä uskalla luottaa enää mihinkään.

Hans taputti olkapäättäni, suoristi kupuhattunsa ja pyyhkäisi otsalleen karanneita punaisia hiussuortuvia. Hän haisi hiukan viinalle, mutta humalassa hän ei ollut.

– Mennään.

Loikin Hansin perässä taloon, joka oli hiukan pienempi kuin kotitalomme. Aula vaikutti nuhjuiselta ja nurkassa nökötti matala pöytä, jonka ääressä pitkäpartaiset miehen lukivat kynttilän valossa kirjoja. Heistä vanhin vilkaisi Hansia, mutta jatkoi lukemista pää kumarassa. Portaikko oli hämärä, valoa tuli vain päädyn ikkunasta, jonka eteen oli ripustettu verhot. Hans kaivoi taskustaan nuhruisen kirjan ja paksun lyijykynän.

– Katso, tässä on asunnon numero ja sen perässä summa, joka sinun pitää saada. Jos saat pyydettyt rahat, laita tuohon viiru. Jos saat jotain muuta, laita luvut tuohon. Kai sinä osaat laskea?

– Tietysti osaan, dollareita ainakin sataan asti.

– Se riittää oikein hyvin. Laske rahat, sano summa maksajalle niin, että hän sen tajuaa ja kuittaa. Vasta sen jälkeen laitat rahat tähän kukkaroon, äläkä hukkaa sitä mihinkään. Jos joku alkaa kinastella, huudat minua, onko selvä?

– On.

Hans ojensi minulle kirjasen, lyijykynän ja nahkakukkaron. Hän veti henkeä ja tiesin kokemuksesta, että kun hän aukaisi suunsa, kaikki varmasti kuulisivat, mistä oli kyse.

– Hyvät naiset ja herrat, rakas läntloordinne on täällä! Apu-

laiseni George kiertää keräämässä rahat. Jos teillä ei ole täyttä vuokratrahaa, kuitatkaa Georgelle se summa, jonka olette maksaneet, hän kirjaa sen ylös. Velat peritään erikseen!

Säntäsin portaikkoon ja aloin koputella oville. Suurin osa asukkaista oli jo vastassa käytävässä ja työni eteni vauhdilla. Laskin ryppyiset setelit ja nihkeät kolikot huolella, kuittasin ne Hansin vihkoon ja talletin kukkaroon. Talossa asui paljon italialaisia, olin jo oppinut tunnistamaan heidän puheensa. Heillä oli tapana heilutella käsiään puheen tahdissa ja jos he kiivastuivat, kädet heiluivat kuin tuulimyllyn siivet.

Kaikki sujui hyvin, kunnes ehdin ovelle numero seitsemäntoista. Koputin moneen kertaan ja vaikka kuulin, että sisällä oli joku, ovea ei avattu. Vilkaisin kaiteen yli aulaan, ja Hans näytti minulle käsimerkein, että ovea piti jyskyttää nyrkillä. Juuri kun käännyin takaisin ovelle nyrkki pystyssä, sen avasi pitkä mies, joka pimensi koko oviaukon.

– Onko täällä tulipalo? mies murahti.

– Ei, mister. Vuokranmaksun aika. Hans on aulaassa.

Mies mulkoili minua korkeuksistaan, astui ohitseni ja kurkki alas aulaan.

– Hei, punapää! Ensin lähetät mutiaisen ja sitten kakaran perimään vuokraa, kun et itse uskalla tulla!

– Ei tämä mikään painikilpailu ole. Maksa vuokra niin kuin muutkin, tai etsi kortteeri jostain muualta. Painu takaisin sinne villien keskelle Texasiin, jos et osaa elää ihmisten lailla.

– Jos lähden, otan sinut kainalooni. Et pysyisi hengissä päiväkään ja tuo kupulakkisi olisi pian jonkun punanahan päässä!

– Maksa vuokrasi, Jack Short, äläkä aina kiukuttele.

Jack tuhahti ja kääntyi puoleeni. Hän katseli minua samalla kun kaivoi tupakan paitansa taskusta.

– Teetkö töitä tuolle saksalaiselle makkaralle, pätkä?
– Kyllä, mister Short. Enkä ole pätkä vaan George. Sinähän olet pätkä, kun nimesi on Short.

Jack naurahti ja puisteli päätään. Hän oli niin iso, että niskaani särki, kun tuijotin hänen kasvojaan.

– Sinulla on enemmän gats kuin tuolla makkaralla. Odota vähän.

En tiennyt, mitä gats oli, mutta kai se oli jotain hyvää, kun Jack jymisteli asuntoonsa ja palasi takaisin setelit kourassaan.

– Siinä. Se on oikein, älä laske sitä turhaan.

Otin rahat ja laskin ne. Summa oli oikein.

– Kas kas, et ole tyhmä. Kaikki pitää aina tarkistaa itse, kenenkään sanaan ei kannata luottaa.

Nyökkäsin, merkitsin vuokran maksetuksi ja laitoin rahat kukkaroon. Näin Jackin ohi huoneistoon, jossa tuolia vasten nojasi pitkäpiippuinen kivääri.

– Oletko nähnyt oikeasti intiaanin? kysyin.

Jack tuhahti ja raapi olkavarttaan. Hän mutristi suutaan oudosti ja katsoi minua silmät viiruina.

– Montakin, George. Läheltä ja kaukaa, elävänä ja kuolleetena. Ja luulen, että näen lisää, sillä vaikka Texasissa on kuuma kuin helvetissä, viihdyn siellä paremmin kuin täällä.

– Oletko metsästäjä? Tuo on iso kivääri. Isälläkin oli kivääri kotona. Sillä hän nuorena ampui karhun. Minäkin sain ampuu sillä ja osuin heti riekkoon, vaikka se oli lennossa. Riekko on kuin kana, mutta osaa lentää kunnolla.

– Osuit lentävään lintuun kiväärillä, vaikka olet tuollainen tynnyrintappi? Kuules, George, jos puhut totta, olet ihan väärässä paikassa. Nämä täällä eivät osu kiväärillä ladon seinään, vaikka olisivat ladon sisällä.